

Akbarova Ravzaxon Abdullaxayevna
Namangan davlat universiteti v.b. dotsenti
Email: ravzaxon.akbarova.77@gmail.com

UO’K 372.881.111.1

**INGLIZ TILI O’QITISHDA O’QUVCHILARNING OG’ZAKI NUTQ
KOMPETENSIYASINI ROLLI O’YINLAR VOSITASIDA
SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI**

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqola ingliz tili darslarida o’quvchilarning og’zaki nutq kompetensiyasini rolli o’yinlar vositasida shakllantirish usullarini yoritishga qaratilgan. Ingliz tili darslarida og’zaki nutq kompetensiyasini shakllantirishda rolli o’yinlar samarali va innovatsion usul sifatida qaraladi. Rolli o’yinlarni darslarda qo’llash orqali, o’qituvchilar o’quvchilarning o’zlarini erkin his qilishlari va tilni amalda qo’llashlari uchun mukammal imkoniyat yaratadilar. Maqolada rolli o’yinlarning til o’qitishdagi ahamiyati va ularning samarali natijalari haqida ma’lumotlar berilgan.*

Kalit so’zlar: *og’zaki nutq kompetensiyasi, rolli o’yinlar, til ko’nikmalari, kommunikativ metodlar, moslashmoq, muloqotchanlik qobiliyati, real hayotiy vaziyatlar, ijodiy fikrlash.*

Акбаров Равзахон Абдуллахаевна
Наманганский государственный
университет и.о. доцент

**ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ УСТНОЙ РЕЧЕВОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ
АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ЧЕРЕЗ РОЛЕВЫЕ ИГРЫ**

АННОТАЦИЯ: *Целью данной статьи является предоставление информации о методах развития разговорных навыков учащихся на занятиях по английскому языку посредством ролевых игр. Ролевые игры считаются эффективным и инновационным методом развития разговорных навыков изучающих язык на уроках английского языка. Проводя ролевые игры в классе, учителя создают прекрасную возможность для учащихся чувствовать себя уверенно и эффективно практиковать язык. В статье представлена информация о значении ролевых игр в обучении языку и их эффективных результатах.*

Ключевые слова: *разговорные навыки, ролевые игры, языковые навыки, коммуникативные методы, адаптироваться. коммуникативные навыки, жизненные ситуации, творческое мышление.*

Akbarova Ravzakhon Abdullakhayevna
assistant professor of Namangan state university

**TECHNOLOGY OF FORMING STUDENTS’ ORAL SPEECH COMPETENCE IN
TEACHING ENGLISH THROUGH ROLE GAMES**

ABSTRACT: *This article is aimed at giving information about the methods of developing students' speaking competences in English classes through role play games. Role play games are considered as an effective and innovative method to develop language learners' speaking skills in English classes. By implementing role play activities in the classroom, teachers create great opportunity for students to feel confident and practice the language effectively. The article provides information about the importance of role play games in language teaching and their effective outcomes.*

Key words: *speaking skills, role play games, language skills, communicative methods, to adapt, communication skills, real-life situations, creative thinking.*

Kirish

Ingliz tili o'qitishda o'quvchilarning kommunikativ kompetensiya (og'zaki va yozma nutq, muloqotchanlik mahorati, tilga oid bilimlar)sini shakllantirish katta ahamiyatga ega. Mashg'ulot jarayonida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning samarali usullaridan biri – rolli o'yinlar. Rolli o'yinlar o'quvchilarga real hayotda yuzaga keladigan vaziyatlarda tilni samarali qo'llay olish imkoniyatini beradi. Bu usul, shuningdek, tilni o'rgatishda kreativlik, xotira, tilga bo'lgan qiziqish va ijtimoiy muloqotni rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu maqolada ingliz tili darslarida og'zaki nutq kompetensiyasini rolli o'yinlar yordamida shakllantirish usullari tahlil qilinadi.

Rolli o'yinlar interfaol mashg'ulotlarning ko'p qo'llaniladigan shakllaridan biri hisoblanib, o'quvchilarning qaror qabul qilish bilan bog'liq bo'lgan muayyan rol o'ynash funktsiyalari va harakatlarini bajarishga asoslangan o'yin ekanligini ta'kidlashimiz kerak. Rolli o'yinlar — bu o'quvchilarga turli vaziyatlarda o'zlarini boshqa odam sifatida tutish imkonini beruvchi o'yinlardir. Bu usul, o'quvchilar o'rganayotgan tilni amaliy ravishda qo'llashlariga yordam beradi, shuningdek, ularning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Adabiyotlar tahlili

Rolli o'yinlar ingliz tili darslarida og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu usulning ijobiy natijalari haqida turli olimlar o'z fikrlarini bildirganlar. Quyida rolli o'yinlar yordamida til o'qitishshning foydali jihatlari haqida olimlarning nazariy qarashlariga to'xtalib o'tamiz.

Richardsning fikriga ko'ra rolli o'yinlar til o'rganuvchilarni nazoratli vaziyatlarda muloqot qilishni mashq qilish imkonini beradi va ularni chet tilida muloqot qilishda yuzaga keladigan muammolar va noqulayliklarni kamaytirishga yordam beradi[1].

Diane Larsen-Freeman "Techniques and Principles in Language Teaching" nomli kitobida chet tili o'qitishning turli metodlarini muhokama qiladi. U, ayniqsa, kommunikativ o'qitish metodini va rolli o'yinlarning ahamiyatini ta'kidlaydi. D. Larsen-Freemanning fikriga ko'ra, rolli o'yinlar til o'rgatishning eng samarali usullaridan biridir, chunki ular o'quvchilarga tilni amaliy ravishda qo'llash imkonini beradi, bu esa o'z navbatida og'zaki nutq kompetensiyasini shakllantirishga yordam beradi [2].

Geri Brovn ingliz tilini o'rgatish jarayonidagi psixologik va metodologik asoslarni batafsil tahlil qilgan. U og'zaki nutqni o'rganishda kommunikativ metodlar, xususan, rolli o'yinlar va interaktiv faoliyatlarning xususiyatlariga alohida e'tibor qaratadi. Unga ko'ra, rolli o'yinlar o'quvchilarga yangi leksika va grammatika strukturalarini real va amaliy kontekstda qo'llash imkoniyatini yaratadi. Uning fikriga ko'ra, bunday o'yinlar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga, tilni jonli ravishda qo'llashga va haqiqiy muloqotdagi vaziyatlarga moslashishga yordam beradi [3].

Patrisia Richard-Amato, ingliz tilini o'qitish metodikasiga oid ko'plab tadqiqotlar olib borgan. Uning ta'kidlashicha, rolli o'yinlar o'quvchilarni interaktiv o'qitish metodlariga jalb qilishda samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilar rolli o'yinlar yordamida tilni nafaqat o'rganish, balki amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar [4]. Rol o'ynash ishtirokchilarning o'zlari olgan rolga mos keladigan xatti-harakatlarga taqlid qilishni o'z ichiga oladi. To'g'ri tashkil etilgan rolli o'yinlar qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishning ham samarali vositasi hisoblanadi. Haqiqiy o'yin muammoli vaziyatning mumkin bo'lgan yechimlarini taklif qilish bilan real vaziyatlarni o'rganish va tahlil qilishdan iborat bo'lgan keys usuliga asoslanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada rolli o'yinlar vositasida darslarni shakllantirish tizimi haqidagi nazariy qarashlar muhokama qilinadi. Darsni tashkillashtirish va o'quvchilarga dars jarayonida interfaol usullardan biri hisoblangan rolli o'yinlar orqali til o'rgatish o'quvchilarning og'zaki nutq kompetensiyasini shakllantirishda yaxshi natijalarga olib kelishi tavsiflanadi. O'quvchilarni bilim darajasini hisobga olgan holda topshiriqlarni berish, rol tanlash va bu orqali darsni samaradorligini oshirish yondashuvlari o'rganilgan.

Tahlillar va natijalar

O'quvchilarning ijodiy faolligini kuchaytirish, ularni turli vaziyatlarda o'rganilayotgan tilni samarali qo'llashga undashning eng samarali shakllaridan biri rolli o'yinlar bolib, uning mohiyati shundan iboratki, o'quvchilar bilan ishlashdan oldin oqituvchi turli vaziyatlar uchun rollarni belgilaydi va o'quvchilarga bir necha rollarni tayinlaydi. Dars davomida o'quvchilar o'zlariga berilgan rol orqali o'z fikrlarini ifodalaydilar va jonli tarzda muloqotda ishtirok etadilar. Mashg'ulot so'ngida o'qituvchi va o'quvchilar natijalarni umumlashtiradilar va o'quvchilar yo'l qo'yilgan kamchiliklarni bartaraf etish haqida ma'lumotga ega bo'ladilar. Rolli o'yinlar o'quvchilarga tilni nafaqat grammatik jihatdan to'g'ri, balki kontekstga mos ravishda ishlatish imkoniyatini beradi va ular bu orqali ingliz tilida og'zaki nutq kompetensiyasilarini shakllantiradilar. Bu jihatdan olib qaraydigan bo'lsak, ingliz tilida og'zaki nutqni rivojlantirishda rolli o'yinlarning ahamiyati katta. Bu usulning afzalliklari quyidagilardan iborat:

-kommunikativ faoliyatga rag'batlantirish. Rolli o'yinlar o'quvchilarga o'zlarining fikr va g'oyalarini ifodalashda va boshqalar bilan muloqotda bo'lishda erkinlik beradi. Bu jarayonda o'quvchilar tilni faqat o'rganish bilan cheklanmay, balki uni jonli muloqotda qo'llashni ham o'rganadilar.

-jodiy fikrlashni rivojlantiradi. Rolli o'yinlar o'quvchidan yangi vaziyatlarga moslashish, o'z fikrini erkin ifodalash va boshqalar bilan birgalikda muammolarni hal qilishni talab qiladi. Bu ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

-til o'rganuvchilarning emotsional va ijtimoiy qobiliyatlarni oshiradi. Rolli o'yinlar o'quvchilarga turli ijtimoiy rollarda, turli emotsional holatlarda bo'lish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, muloqot qilishda va boshqalar bilan samarali ishlashda zarur bo'lgan emotsional intellektni rivojlantiradi.

-rolli o'yinlar vaqtida o'quvchilar til grammatikasi va leksikasini amalda qo'llash imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa o'rganilgan til bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

-tugatish va baholash. Rolli o'yinlar o'quvchilarning nutq faoliyatini tahlil qilish va baholash imkonini beradi. O'quvchi o'z nutqini o'zgar tomonidan kuzatish va fikr bildirish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa o'z-o'zini baholash va rivojlantirishda yordam beradi.

Rolli o'yinlar yordamida og'zaki nutq kompetensiyasini shakllantirishning bir necha samarali usullari mavjud. Quyida shunday samarali usullardan ayrimlariga to'xtalib o'tamiz.

Rolli o'yinlar uchun o'qituvchi o'quvchilar uchun vaziyatlar va kontekstga mos rollar tanlashi lozim. O'quvchilarning tilni real hayotdagi vaziyatlarda qo'llashiga imkon berish uchun darsda turli vaziyatlar va kontekstlar yaratish kerak. Masalan:

“Ordering meal in a restaurant”. O'quvchilar restoranda buyurtma berish, servis ko'rsatish kabi vazifalarni bajarishadi.

“Making interviews”: O'quvchilar bir-biridan intervyu olishadi, bu o'quvchilarga savol berish, javoblarni tushunish va o'z fikrlarini aniq ifodalash imkonini beradi. Shuningdek o'quvchilar uchun “Making conversation with a librarian to choose a book”, “At hospital” va shu kabi mavzularda rolly oyinlar tashkil etish mumkin.

O'qituvchi tomonidan tanlangan har bir rolly o'yin grammatik yoki leksik bir mavzu asosida o'rganilgan bo'lishi kerak. Masalan, o'quvchilar faqat ma'lum grammatik shakllar yoki so'zlarni ishlatishi kerak (masalan, fe'lining shartli holati, so'z birikmalari, so'zlar va iboralar).

Rolli o'yinlarni jamoaviy ish tarzida tashkil etish o'quvchilarni o'zaro muloqot qilishga undaydi. Munozaralar, bahslar yoki baholashlar orqali o'quvchilar o'z nutqini yanada aniqlashlari mumkin. Masalan, “How to solve

problems in real life?” kabi mavzular asosida rolli o‘yinlar o‘tkazilishi ham mumkin. Rolli o‘yinlar yakunida o‘quvchilar o‘zlarining va guruhdoshlarining nutqini baholashlari mumkin. Bu jarayon tilni o‘rganishda o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, bu o‘quvchilarga o‘zlarining zaif tomonlarini anglashga yordam beradi.

Darslarda texnologiyalardan foydalanish, masalan, video va audio yozuvlar, o‘quvchilarga o‘z nutqini tahlil qilish imkonini beradi. Bu o‘quvchilarni o‘z nutqlarini tinglab, aniqlashtirishga va o‘zgarishlar kiritishga yordam beradi. Shuni ta’kidlash kerakki, o‘yinlar ham chet tili, ham boshqa fanlar bo‘yicha an’anaviy darsdan tashqariga chiqish imkonini beradi. Ta’lim jarayonini tashkil etishning bunday shakli o‘qituvchilarning ham, o‘quvchilarning ham imkoniyatlarini kengaytiradi va ularni o‘z guruhida ingliz tilida muloqot qilishga, dialog qilishga undaydi. Bu metodlar har bir o‘quvchiga maktab muhitidan tashqariga chiqmasdan chet tilida real vaziyat bilan tanishish va bu vaziyatda qatnashish imkoniyatini beradi.

Umumta’lim maktablarida olib boriladigan ingliz tili darslarining an’anaviy shakllariga nisbatan rolli o‘yinlar quyidagi afzalliklarga ega:

- 1) rolli o‘yinda til o‘rganuvchilar an’anaviy til o‘rganish jarayoniga qaraganda yuqori darajadagi muloqotga erishishadilar, chunki rol o‘ynash loyihani muhokama qilish, konferentsiyada ishtirok etish, hamkasblar bilan muloqot qilish kabi aniq harakatlarni bajarishni o‘z ichiga oladi;
- 2) rolli o‘yin - bu butun guruhning va uning har bir a’zosini alohida faol ishtirokini o‘z ichiga olgan jamoaviy faoliyat;
- 3) turli vazifalarni bajarish muayyan natijaga olib keladi, buning natijasida o‘quvchilarda birgalikdagi harakatlardan qoniqish hissi va yangi vazifalarni qo‘yish va hal qilish istagi paydo bo‘ladi.

O‘rta maktabda ingliz tilini o‘rgatish jarayonida rolli o‘yinlardan foydalanish faqat o‘rganilayotgan tilda tabiiy muloqotni modellashtirish orqali amalga oshishi mumkin, bu jarayonda tarbiyaviy ta’lim tamoyili amalga oshiriladi. Rolli o‘yinning muvaffaqiyati mazmun rejasi va ifoda rejasini aniq modellashtirishga bog‘liq.

Tayyorgarlik bosqichida o'quvchilar muloqot maqsadini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan kommunikativ maqsadlarni lingvistik loyihalash ko'nikmalarini egallashlari kerak.

Rolli o'yinga to'g'ridan-to'g'ri tayyorlanish jarayonida o'qituvchi o'quvchilardan olgan materialni qayta ishlash bilan shug'ullanadi, o'yin turini, ishtirokchilar tarkibini, loyihaning har bir ishtirokchisining maqsadlarini aniqlaydi, mumkin bo'lgan yo'llarni rejalashtiradi, maqsadlarga erishish uchun, vazifalarni hal qilishda paydo bo'lishi mumkin bo'lgan muammoli vaziyatlarni bashorat qiladi.

Shunday qilib, maktab o'quvchilariga ingliz tilini o'rgatish jarayonida interfaol usullardan foydalanish juda muhim, chunki u kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishni ta'minlaydi. Ingliz tilini bilishdan tashqari, o'quvchilar o'z shaxsiyatini rivojlantirish, kelajakdagi kasbiy faoliyati va kundalik hayotda boshqa odamlar bilan muloqot qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatiga ega.

Xulosa

Ingliz tili darslarida og'zaki nutq kompetensiyasini shakllantirishda rolli o'yinlar samarali va innovatsion usul sifatida qaraladi. Turli olimlarning fikrlariga ko'ra, bu metod til o'rganuvchilarni faollashtiradi, ularning muloqot ko'nikmalarini oshiradi va tilni o'rganish jarayonini yanada qiziqarli qiladi. Rolli o'yinlarni darslarda qo'llash orqali, o'qituvchilar o'quvchilarning o'zlarini erkin his qilishlari va tilni amalda qo'llashlari uchun mukammal imkoniyat yaratadilar. Shuningdek, rolli o'yinlar o'quvchilarga tilni jonli muloqotda qo'llash, ijtimoiy va emotsional qobiliyatlarni rivojlantirish, va grammatika va leksikaning amaliy qo'llanilishiga imkon yaratadi. Bunday o'yinlarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish orqali o'quvchilar nafaqat tilni o'rganadilar, balki tilni erkin va samarali muloqot qilishda ishlatish qobiliyatini ham rivojlantiradilar. Xulosa o'rnida aytish joizki, rolli o'yinlarni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun to'g'ri vaziyatlar, rollar, metodlar va baholash tizimlarini ishlab chiqish zarur. O'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlariga mos ravishda rolli o'yinlarni takomillashtirish, ingliz tilini o'rgatishda yanada samarali natijalarga erishishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Richards, J.C. 2008. "Role Play: A Powerful Tool in Language Learning. Cambridge University Press.
2. Larsen-Freeman, D. 2000. Techniques and Principles in Language Teaching (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
3. Brown, H. D. 2007. Principles of Language Learning and Teaching (5th ed.). Pearson Longman.
4. Richard-Amato, P. A. 2003. Making It Happen: From Interactive to Participatory Language Teaching. Pearson Longman.
5. Johnson, K., & Johnson, H. 1999. The Communicative Approach to Language Teaching. New York: Oxford University Press.
6. Thornbury, S. 2006. An A-Z of ELT. Oxford: Macmillan.